

УДК 342.723

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.55>

НЕГАТИВНІ ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ Й ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Шимон С.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
професорка кафедри цивільного права та процесу
Ужгородського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1677-1937>
e-mail: svitlana.shymon@uzhnu.edu.ua*

Лупало О.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування
Національного університету внутрішніх справ
e-mail: olexman@ukr.net*

Шимон С.І., Лупало О.А. Негативні юридичні факти як предмет доказування в адміністративному та цивільному судочинстві.

Автори статті досліджують проблеми поділу юридичних фактів на позитивні та негативні і доводять, що такий поділ має здійснюватися виключно за критерієм форми вияву відповідних обставин. Недоцільним є поділ юридичних фактів на позитивні та негативні за критерієм наслідків, які вони зумовлюють.

Позитивні і негативні юридичні факти є категоріями науки процесуального (доказового) права. Вони мають важливе значення і в цивільному, і в адміністративному судочинстві. Негативний юридичний факт позначає обставину, якої не існує в реальній дійсності і її відсутність має конкретні правові наслідки. Негативний юридичний факт є обставиною, якої немає, тому його доказування в суді утруднене. У судовій практиці склався підхід, за якого доказування негативного юридичного факту пов'язується з доказуванням протилежного йому позитивного юридичного факту.

На прикладі доказування в суді факту укладення цивільного правочину, щодо якого недотримано вимогу про обов'язкову письмову форму, автори статті демонструють процес доказування негативного факту. Якщо зацікавлена сторона надасть належні докази, які доводять позитивний юридичний факт (наявність правочину), то протилежний йому негативний юридичний факт (відсутність правочину) є спростованим. Якщо зацікавлена сторона не доведе наявності позитивного юридичного факту, то протилежний йому негативний факт вважається доведеним.

Аналогічний підхід спостерігається в адміністративному судочинстві. Законодавець покладає тягар доказування на ту сторону, яка зацікавлена довести позитивний юридичний факт. Так, у випадках, коли оспорується бездіяльність органу публічної влади, тягар доказування факту вчинення таким органом відповідних необхідних дій покладається на цей орган. А обов'язок доказування факту наявності шкоди, заподіяної незаконними індивідуальними актами відповідних органів, покладається на позивача.

Ключові слова: юридичні факти, позитивні юридичні факти, негативні юридичні факти, доказування негативних юридичних фактів.

Shymon S., Lupalo O. Negative legal facts as a subject of proof in administrative and civil proceedings.

The authors of the article investigate the problems of dividing legal facts into positive and negative and prove that this division should be carried out only according to the criterion of the form of manifestation of the relevant circumstances. It is inappropriate to divide legal facts into positive and negative according to the criterion of the consequences they cause.

Positive and negative legal facts are categories of the science of procedural (evidential) law. They are important in both civil and administrative proceedings. A negative legal fact denotes a circumstance that does not exist in reality and its absence has specific legal consequences. A negative legal fact is a circumstance that does not exist, so it is difficult to prove it in court. In judicial practice, an approach has developed, according to which the proof of a negative legal fact is connected with the proof of its opposite positive legal fact.

The authors of the article demonstrate the process of proving a negative legal fact using the example of proving in court the fact of concluding a civil deed, in respect of which the requirement for a mandatory written form has not been met. If the interested party provides adequate evidence that proves a positive legal fact (the existence of a deed), then the opposite negative legal fact (the absence of a deed) is refuted. If the interested party does not prove the existence of a positive legal fact, then the opposite negative fact is considered proven.

A similar approach is observed in administrative proceedings. The legislator places the burden of proof on the party interested in proving a positive legal fact. Thus, if the inaction of a public authority is contested, the burden of proof of the fact that the corresponding necessary actions have been taken rests with this authority. And the burden of proving the fact of the existence of damage caused by illegal individual acts of the relevant bodies rests with the plaintiff.

Key words: legal facts, positive legal facts, negative legal facts, proof of negative legal facts.

Постановка проблеми. За критерієм форми чи форми їх вияву юридичні факти поділяють у правовій теорії на позитивні та негативні [1, с. 126]. Характерною для такої класифікації є наявність або відсутність визначеного явища дійсності, бо правові наслідки можуть пов'язуватися як з існуванням певного явища, так і з його відсутністю [2, с. 109]. Позитивні юридичні факти виражають явища, які існували або ж існують на конкретний час, а негативні юридичні факти – відсутність визначених явищ дійсності. [3, с. 40]. Так, позитивним юридичним фактом має вважатися, скажімо, ухвалення адміністративного акту, наявність дітей, а негативним – відсутність судимості, відсутність правочину.

Зважаючи на те, що юридичні факти завжди мають правове значення, вони є підставою виникнення, зміни чи припинення прав та/або обов'язків, важливим є процес доведення наявності/відсутності певного факту в суді, від чого залежатиме зміст відповідного судового акту. Загалом «негативний юридичний факт» є категорією науки доказового права, яка застосовується щодо обставини, якої не існує. Цей термін запозичений з римського права, де декларувався постулат: *nullius in alius locum potest transferri*, який означає, що те, чого не існує, не має жодних ознак.

У цьому сенсі у порівнянні з позитивними фактами, які зазвичай залишають свій «слід» в реальному житті, тому можуть доводитися різноманітними засобами доказування, доведення негативних фактів видається утрудненим, бо ставить перед учасниками судового процесу завдання довести відсутність певної події в реальному житті, що надзвичайно складно здійснити. Саме тому, на думку деяких дослідників, категорія «негативні юридичні факти» не має права на самостійне існування; правові наслідки неможливо пов'язувати з тим, чого не існує. Факт завжди є явищем, яке настало, а «ілюзію негативних юридичних фактів» створює певний техніко-юридичний прийом [4, с. 85].

Стан опрацювання проблематики. Проблема негативних юридичних фактів у вітчизняній правовій доктрині розглядається переважно в рамках загальної теорії юридичних фактів, зокрема, в дослідженнях таких учених, як О. Басай, І. Волкова, В. Гордєєв, О. Мельник, М. Пленюк, А. Коструба, Г. Чувакова та ін. Однак, у цих роботах предмет нашої уваги вивчається виключно в розрізі класифікації юридичних фактів, пошуку критеріїв їх класифікації, а також визначення особливостей позитивних і негативних юридичних фактів, що залежать від вибору критерію, за яким такий поділ здійснюється. У працях сучасних дослідників з проблем процесуального права питання доведення негативних юридичних фактів майже не зачіпається.

Мета нашої праці полягає у визначенні специфіки доказування негативного юридичного факту в цивільному та адміністративному судочинстві з урахуванням природи і специфіки таких юридичних фактів як неіснуючих у реальному житті обставин.

Виклад основного матеріалу. За найпоширенішим у правовій науці підходом позитивними вважаються юридичні факти, які визначають явища, котрі об'єктивно існували в певний період часу, а негативними – такі юридичні факти, які означають відсутність конкретних явищ або станів

[5, с. 126]. Проте є й альтернативні думки. Так, деякі науковці рекомендують натомість негативного юридичного факту вести мову про відсутність факту як такого. Представники науки приватного права зауважують, що розглядати як юридичні факти такі явища чи обставини, які не мали місця у дійсності, некоректно, та пропонують поділяти юридичні факти на позитивні й негативні за ознаками зумовлених ними правових наслідків. Так, договір є позитивним юридичним фактом, а заподіяння шкоди – негативним [1, с. 130, 133, 282]. Аналогічні ідеї пропагують і представники науки публічного права, які вважають прикладами негативних юридичних фактів, зокрема, дострокове припинення повноважень народного депутата України внаслідок порушення вимог щодо несумісності депутатської з іншою оплачуваною діяльністю або втрату депутатського мандата внаслідок відмови від прийняття присяги [6, с. 78].

Такий підхід видається вразливим з кількох причин. По-перше, у цьому разі епітетом «негативний» ми позначаємо не юридичний факт, а його наслідки. За такого поділу юридичних фактів на позитивні та негативні, з одного боку, чимало юридичних фактів «перекочують» зі стану позитивних у стан негативних. Такі дії, як поширення недостовірної інформації про особу, створення перешкод для здійснення права власності, заподіяння шкоди майну, заподіяння шкоди здоров'ю слід буде вважати негативними юридичними фактами. З другого боку, відповідно до зазначеного критерію деякі юридичні факти буде складно віднести до позитивних чи негативних. Так, постає питання, яким саме – позитивним чи негативним юридичним фактом має бути визнано такі явища, як смерть фізичної особи, настання страхового випадку? Їх слід вважати такими, що пов'язані з позитивними чи з негативними наслідками? В результаті смерті фізичної особи відкривається спадщина і спадкоємці отримують право її прийняти; у правовому сенсі для спадкоємців цей наслідок не є негативним, але для спадкодавця – усе інакше. Унаслідок страхового випадку страхувальник отримує право на страхове відшкодування; але чи можливо назвати позитивним наслідок страхового (нешасного) випадку? Чи відповідатиме самій ідеї права підхід, за якого позитивними називатимуться наслідки негативних (трагічних) подій? По-друге, за такого підходу до класифікації слово «негативний» буде застосоване у зовсім іншому значенні. У побутовому, художньому, публіцистичному застосуванні цей епітет найчастіше позначає погані, неприємні, шкідливі якості, властивості предмета чи явища, він не виражає схвалення (негативна емоція, негативний образ). Поряд із цим, у професійних сферах словом «негативний» може позначатися відсутність певного явища, як-от: негативний тест (на Covid), негативна процентна ставка, негативний попит, негативні заощадження, негативний юридичний факт. По-третє, важливим є і той факт, що поділ юридичних фактів на позитивні та негативні за критерієм пов'язаних із ними наслідків не має жодного сенсу у рамках теорії доказів, тобто в процесуальному праві.

Тож, ми виходимо з того, що право пов'язує виникнення правових наслідків і з існуванням певного явища (обставини), і з його відсутністю; у першому випадку ми маємо справу з позитивним юридичним фактом, а в другому – з негативним [4, с. 85].

У контексті доказів показовим є приклад із письмовою формою правочинів та юридичними наслідками її недотримання – відсутністю письмового втілення правочину. Як відомо, форма правочину засвідчує волевиявлення його сторін, тому вона є доказом на підтвердження факту вчинення правочину, а її відсутність може засвідчувати і відсутність правочину, і його недійсність, хоча такий наслідок не є загальним правилом.

Загальні наслідки недодержання простої письмової форми правочину визначено у ст. 218 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ). Відповідно до ч. 1 ст. 218 недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсність, крім передбачених законом випадків. Згідно з приписами абз. 2 ч. 1 ст. 218 *заперечення* однією зі сторін факту вчинення правочину або *оспорювання* окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису та іншими доказами, однак рішення суду за жодних умов не може ґрунтуватися на свідченнях свідків. Отже факт відсутності письмового правочину (негативний юридичний факт) у цих випадках є предметом доказування тої сторони спору, яка заперечує факт його вчинення.

Для глибшого розуміння специфіки положень ст. 218 ЦКУ варто звернутися до норм Цивільного кодексу Української РСР (далі – ЦК УРСР), де в ст. 46 зазначалося, що недодержання простої письмової форми (якщо така передбачена законом) позбавляє сторони права в разі спору посилатися на показання свідків для *підтвердження* факту укладення правочину. Отже за ЦК УРСР учасники правочину повинні були письмовими доказами доводити в суді позитивний юридичний

факт – факт, що правочин укладено, що він існує. Тоді як чинний ЦКУ в аналогічних ситуаціях вимагає доведення негативного юридичного факту – відсутність правочину.

Природно, що у разі, коли сторона правочину звертається до суду і зміст її заяви вимагає застосування ст. 218 ЦКУ України, то позивачем є саме та сторона, яка зацікавлена довести позитивний юридичний факт – що правочин укладено і відповідні зобов'язання існують. І складно уявити, за яких умов інтерес звертатися до суду мала б та сторона, яка відмовляється від зобов'язання і заперечує факт укладення правочину. Тому цілком логічним був підхід, утілюваний у ст. 46 ЦК УРСР, за якого позивач, який прагнув довести у суді факт укладення договору, не міг робити цього за допомогою свідків, але він був у змозі надавати інші докази: листи, квитанції, інші документи, які підтверджували згоду відповідача на вчинення того правочину, який він відмовляється виконувати, або визнання ним своїх зобов'язань і подібн. При цьому, враховуючи те, що письмової форми правочину не дотримано, суд виходив із того, що правочину *не існує*, до тих пір, доки сторона, яка настоює на його існуванні, не доведе факт його укладення. Відповідач при цьому мав можливість поводитися в процесі пасивно, бо в суді слід було довести саме факт *укладення* правочину, що не було його завданням. До того ж відповідач не був обмежений у засобах доказування, бо за ст. 46 ЦК УРСР свідчення свідків не приймалися судом тільки на *підтвердження* факту укладення правочину; а щодо заперечення цього факту допускалися будь-які засоби доказування.

Згідно з приписами чинної ст. 218 ЦКУ письмовими доказами має доводитися саме *заперечення* однією зі сторін факту вчинення правочину або *оспорювання* окремих його частин. Закон вимагає від учасників судового процесу доказування негативного юридичного факту – сторона має заперечити факт наявності правочину, довести його відсутність. Через це застосування абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦКУ видається вкрай проблемним.

Передусім постає питання, чи є допустимими свідчення свідків з боку сторони, яка настоює на тому, що правочин укладено, тобто прагне довести позитивний юридичний факт, адже у ст. 218 ЦКУ забороняється приймати свідчення свідків саме для *заперечення* факту вчинення правочину? На думку практиків, суд має брати до уваги тільки письмові докази і лише за умови *підтвердження* ними прав за правочинном постановити рішення про задоволення позову; інакше правочин визнається нікчемним.

Показовим у цьому сенсі видається й те, що попри чіткий припис ст. 218 ЦКУ, що стосується саме *заперечення* факту вчинення правочину, автори науково-практичних коментарів зазначають, що неприйнятність свідчень свідків у цих справах стосується обох сторін спору – і тої, яка заперечує, і тої, яка стверджує факт існування правочину [7, с. 366-367]. Таку саму позицію підтримав і ВСУ, зазначаючи у п. 12 постанови № 9 від 6 листопада 2011 р. «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», що за змістом абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦКУ не може доводитися свідченням свідків не тільки заперечення факту вчинення правочину, а й факт його вчинення. У цій позиції ВСУ розширено трактує зміст ч. 1 ст. 218 ЦКУ, але тільки такий підхід й уможливорює практичне застосування цієї норми.

Виходячи ж із буквального змісту абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦКУ не слід було б поширювати цю норму на позицію сторони, яка не заперечує, а стверджує факт вчинення правочину, та дозволити їй доводити такий позитивний юридичний факт за допомогою свідчень свідків. Проте це суперечило б самій меті ст. 218, яка визначає правові наслідки недодержання вимоги щодо письмової форми правочину. Адже за такого підходу правових наслідків практично не було б. Тому формулювання тексту цієї норми видається щонайменше незавершеним.

Важливим у цьому сенсі є й питання взаємної узгодженості різних частин ст. 218 ЦК України. За змістом абз. 1 ч. 1 ст. 218 правочин, укладений з недодержанням простої письмової форми, за загальним правилом є дійсним. Як свідчить зміст абз. 2 ч. 1 ст. 218, суд має виходити з того, що правочин існує, а сторона, яка заперечує цей факт, має надати письмові докази щодо *заперечення*. Тобто зі ст. 218 фактично випливає презумпція наявності (дійсності) правочину в усіх випадки, коли він оспорюється внаслідок недотримання простої письмової форми. Отже закон покладає на особу тягар доказування того, що певного юридичного факту (укладення правочину) в природі не існує.

На нашу думку, цей підхід не сумісний з теорією доказів і засобів доказування. Доказ як елемент засобу доказування містить відомості про певну обставину, з якою суб'єкт пов'язує виникнення, зміну, або припинення прав та обов'язків [8, с. 20]; доказуванням є наведенням доводів, які щось підтверджують. Письмові (й аналогічні) докази подаються саме для ствердження наявності

певного юридичного факту (дії, події, стану тощо). Цілком зрозуміло, що такі докази надаються тою стороною правочину, яка, попри порушення його учасниками вимоги щодо простої письмової форми його вчинення, зацікавлена *довести* факт його укладення. І є великі сумніви щодо того, що будь-хто в змозі надати письмові (чи аналогічні) докази, які здатні *заперечити* факт укладення правочину, довести, що правочину не існує. Але абз. 2 ч. 1 ст. 218 вимагає письмових доказів саме від сторони, яка заперечує факт вчинення правочину. Такий підхід зміщує тягар доказування з тої сторони, яка заявляє про існування правочину, на сторону, яка заперечує факт його вчинення. Тобто закон вимагає від особи довести відсутність того, чого не існує, що видається нездійсненним завданням. Внаслідок цього законодавець розцінює відсутність доказів, які заперечують факт вчинення правочину, як засіб підтвердження того, що цей правочин існує, що є логічною помилкою, яка є неприпустимою. Довести факт, що мав місце в реальності можливо, бо дія особи залишає по собі певні наслідки. І значно складніше, або ж і неможливо взагалі довести негативний юридичний факт (відсутність дії чи події).

У юридичній літературі щодо цього висловлювалися різні погляди. Здавна вважалося, що відповідач, який заперечує права позивача, не зобов'язаний доводити ті факти, на які спираються його заперечення; якщо до юридичного складу, що зумовлює права, входить негативний факт, то обов'язок його доказування лягає на позивача. Сучасна наука процесуального права визнає негативні факти певним «фантомом», «темною сферою», але при цьому відносить їх до предмета доказування поряд із позитивними фактами. Значною мірою цьому сприяла зміна концепції негативного юридичного факту: від його трактування як безспірного «нічого», яке не підлягає доказуванню, до визнання його невизначеною обставиною, що дозволило доводити такий факт через наділення його певними ознаками визначеності. В умовах процесуальних принципів рівності й змагальності сторін, як вважається, негативні юридичні факти теж підлягають доказуванню. Але при цьому є важливі особливості їх доказування: ці факти встановлюються виключно внаслідок з'ясування пов'язаних із ними позитивних юридичних фактів. Кореляція негативного юридичного факту з позитивним фактом, який теж є предметом доказування, можлива тільки за умови, якщо останній є достатньо визначеним.

Іншими словами, довести негативний юридичний факт (заперечити факт вчинення правочину) можливо тільки шляхом надання доказів щодо протилежного йому позитивного факту. Отже, коли відповідач доводить факт відсутності правочину (щодо якого недотримано письмову форму), позивач відповідно до ст. 12 Цивільного процесуального кодексу України [9] (далі – ЦПК) на підтвердження власних вимог зобов'язаний надати докази, які доводять факт вчинення правочину. Тільки за умов, якщо позивач не доведе наявності позитивного факту, негативний юридичний факт буде доведеним в суді. У цьому випадку спостерігається залежність, яка протилежна за своїм змістом тій, яка випливає з буквального тексту ст. 218 ЦКУ: якщо позивач (сторона, яка стверджує) не доведе факт вчинення правочину, то негативний юридичний факт (відсутність правочину) буде вважатися доведеним відповідачем (стороною, яка заперечує).

Такий самий підхід склався і в судовій практиці. Як зазначив ВС у постанові від 18 березня 2020 р. [10], принцип змагальності покладає тягар доказування на сторони, але не створює для суду обов'язок вважати доведеною ту обставину, про яку стверджує сторона. Таку обставину слід доводити таким чином, щоб реалізувати стандарт більшої переконливості, коли з урахуванням наданих доказів висновок про існування обставини, яка стверджується, видається вірогіднішим, аніж протилежний. Певна обставина є недоведеною, допоки інша сторона цього не спростує (концепція негативного доказування).

Тобто за умови надання стороною (позивачем), яка доводить позитивний юридичний факт – стверджує факт вчинення правочину, переконливих письмових доказів на підтвердження своїх вимог негативний юридичний факт (відсутність правочину) може вважатися спростованим; за умови недоведення позивачем факту вчинення правочину негативний юридичний факт (відсутність правочину) має вважатися доведеним тою стороною, яка заперечує.

Як наслідок, положення абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦКУ має сенс тільки за умови поширення цієї самої вимоги і на сторону, яка заявляє про існування правочину, щодо якого недотримано просту письмову форму. Негативний юридичний факт (відсутність правочину) може бути предметом доказування винятково поряд із позитивним фактом (фактом укладення правочину) як складник сукупності предмета доказування. В іншому випадку заперечення факту вчинення правочину не має можливості бути доведеним у суді, а положення абз. 2 ч. 1 ст. 218 ЦКУ виявляється неподоланною перепорою для захисту прав та інтересів відповідача.

В адміністративному судочинстві юридичні факти та обставини справи також є предметом доказування. Вони теж установлюються шляхом доказування, на підставі чого обґрунтовуються позовні вимоги або заперечення; вони можуть мати інше значення для справи [4, с. 205].

Незалежно від того, на яку з осіб – учасників справи, покладено обов'язок доказування, усі юридичні факти, які мають значення у справі, мають підтверджуватися доказами. При цьому відповідно до ч. 3 ст. 2, ст. 13 ЦПК, а також ст. 2 і ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) [11] загальною засадою судочинства є диспозитивність. Розгляд і вирішення адміністративних і цивільних справ у судах здійснюється на засадах змагальності сторін, свободи надання своїх доказів та доведення їх переконливості кожною стороною. Учасники справи у змозі розпоряджатися своїми правами стосовно предмета спору на власний розсуд. Засадничим є і принцип змагальності, за яким кожна сторона має надати докази на доведення обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Доказами ж вважаються будь-які дані, на підставі яких суд установлює наявність чи відсутність фактів, які обґрунтовують вимоги (заперечення) учасників справи, та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи. Докази є достатніми, якщо у своїй сукупності вони дозволяють дійти висновку про наявність чи відсутність обставин, які є предметом доказування.

Слід зазначити, що законодавець, формулюючи відповідні положення доказового права в адміністративних справах, враховує специфіку позитивних і негативних юридичних фактів. Так, згідно з ч. 2 ст. 77 КАС в адміністративних справах про протиправність рішень, дій/бездіяльності суб'єкта владних повноважень саме на відповідача покладається обов'язок доказування правомірності рішення, дії чи бездіяльності. Адже, якщо позивач звертається за захистом, скажімо, посилаючись на бездіяльність відповідного органу, то перед ним стоїть завдання довести негативний юридичний факт – відсутність дії цього органу, що зробити практично неможливо. За аналогією з цивільним процесом тут доказування негативного юридичного факту прямо залежить від доведення протилежного йому позитивного юридичного факту. За умови надання відповідачем (владним органом) доказів, які доведуть факт (вчинення ним правомірних дій, діяльності), які він зобов'язаний був здійснити, негативний юридичний факт (бездіяльність цього органу) вважатиметься спростованим; за умови ж недоведення відповідачем зазначеного позитивного факту (діяльності) негативний юридичний факт (бездіяльність) буде вважатися доведеним тою стороною, яка оскаржує бездіяльність.

Аналогічний підхід спостерігається у положеннях абз. 3 ч. 2 ст. 77 КАС, відповідно до яких у справах про застосування владним органом чи створення загрози застосування певних заходів впливу до позивача (звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду тощо) у зв'язку з повідомленням ним (його близькими особами) про можливі факти корупційних проявів обов'язок доказування фактів того, що здійснені рішення та дії є правомірними, покладається на відповідача. Так, і в цьому випадку відсутність правомірності (негативний юридичний факт) буде встановлено шляхом доказування позитивного факту – того, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і вони не були мотивовані діями позивача (його близьких осіб) щодо здійснення повідомлення про корупційні прояви.

Водночас, в адміністративних справах щодо оскарження індивідуальних актів НБУ, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Мінфіну України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішень КМУ щодо виведення банків з ринку обов'язок доказування факту наявності шкоди, заподіяної незаконними індивідуальними актами цих органів, покладається на позивача (ч. 3 ст. 77 КАС). При цьому в адміністративних справах про протиправність рішень, дій/бездіяльності суб'єкта владних повноважень суд не в змозі витребувати докази від позивача, за винятком доказів на підтвердження обставин, за яких, на думку позивача, відбулося порушення його прав, свобод чи інтересів (ч. 5 ст. 77 КАС).

Отже, законодавець покладає тягар доказування у зазначених справах саме на ту сторону процесу, яка відстоює позитивний юридичний факт. Це пов'язано з тим, що наявність певного юридичного факту (дії, обставини) можливо довести відповідними доказами, тоді як доказування факту, якого не існує (не вчинення певної дії), є вкрай утрудненим і встановлюється виключно через неможливість доведення протилежного позитивного факту. Саме тому суд оцінює допустимість, належність і достовірність кожного доказу окремо та поряд з цим зобов'язаний оцінити достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, зокрема, у разі, коли предметом доказу є негативний юридичний факт – доказів на підтвердження позитивного юридичного факту.

Висновки. Негативний юридичний факт – це категорія науки доказового права, він визначає обставину, якої не існує в дійсності. Поділ юридичних фактів на негативні та позитивні здійснюється за критерієм форми прояву відповідних обставин; визначення таких видів юридичних фактів за критерієм наслідків, які вони зумовлюють, наповнює цей термін іншим значенням і не має правового сенсу для науки процесуального (доказового) права. Доказування негативного юридичного факту у цивільному та в адміністративному судочинстві безпосередньо залежить від доказування протилежного йому позитивного юридичного факту. За умови надання зацікавленою стороною доказів, які доведуть позитивний юридичний факт, негативний юридичний факт вважається спростованим; за умови недоведення зацікавленою стороною позитивного юридичного факту негативний юридичний факт є доведеним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юридичні факти в доктрині приватного права України: монографія / М. Пленюк, А. Коструба. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 288 с.
2. Чувакова Г.М. Специфіка юридичних фактів-станів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 7. С. 108–111.
3. Волкова І.М. Класифікація юридичних фактів-станів / Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Тези доповідей круглого столу (м. Харків, 27 жовтня 2017 року). С. 39–42. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017.
4. Гордєєв В.В. Юридичні факти в адміністративному судочинстві України. Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 423 с.
5. Мамалуй О.О. Підстави виникнення, зміни та припинення податкових відносин. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 4(29). Том 2. 2019. С. 124–128.
6. Чувакова Г.М. Юридичні факти у сфері публічного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип.6. С. 77–80.
7. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відп. ред. О.В. Дзери (кер.авт.кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2011. Т. 1. 832 с.
8. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі: Науково-практичний посібник. К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. 256 с.
9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. в редакції від 3 жовтня 2017 р. Законодавство України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 березня 2020 р. у справі № 129/1033/13-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88952196>.
11. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. Законодавство України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top>.